

<https://helda.helsinki.fi>

Juli Raizman ja naiset

Öhman, Mia

2017

Öhman , M 2017 , ' Juli Raizman ja naiset ' , Filmihullu , Nro 1 .

<http://hdl.handle.net/10138/319094>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Mia Öhman

JULI RAIZMAN JA NAISSET

Varoitus: sisältää vanhojen neuvostoelokuvien juonipaljastuksia.

Kuka?

Juli Raizman (1903–1994) on melko tuntematon neuvosto-ohjaaja, vaikka hänen uransa alkoi jo 1920-luvulla ja jatkui aina perestroikan kynnykselle. Raizman oli hieman sivussa valtavirrasta; suurten mullistusten sijaan hän kohdisti huomionsa ihmisten välisiin suhteisiin, mutta onnistui pienten tapahtumien kautta välittämään jotain olennaista elämästä Neuvostoliitossa.

Raizman ei viihtynyt julkisuudessa. Hän oli tyylikäs, hieman eksentrisen mutta aina hyvin käyttäytyvä, monen naisen mielestä myös hyvin puoleensavetävä herrasmies. Neuvostokriitikko **Neja Zorkaja** kertoo artikkelissaan *Raizman: sgustki istorii (Iskusstvo kino 2/2004)* itsekkin olleensa ihastunut hurmaavaan elokuvakoulun opettajaan, josta kiersi huhu: Raizmanin elokuvissa oli aina uusi näyttelijäkaarti, koska hän harrasti suhteita näyttelijöiden kanssa. Zorkaja muistaa nähneensä Raizmanin naisseurana vain vaimon, elokuvaleikkaaja **Sjuzanna Terin**. Mosfilmissä kuvaustauolla kaivettiin esiin termospullot ja Sjuzannan mukaan pakkaamat piiraat. Matkoilla vaimo oli mukana.

Raizmanilla oli erityinen kyky saada näyttelijät loistamaan rooleissaan. Hänen töissään naishahmot esitetään itsenäisinä, tasavertaisina toimijoina miesten rinnalla. Ehkä malli tulee kotoa: isä **Jakov Raizman** valmisti räätälinverstaassaan Moskovan parhaat frakit ja toteutti pajarien mielikuvitukselliset puvut **Sergei Eisensteinin** *Iivana Julmaan* (1944), äiti **Nadežda Lamanova** toimi pukusuunnittelijana Moskovan taiteellisessa teatterissa.

Raizman käväisi kameran edessä kreditoimattomassa sivuroolissa **Juri Željabužskin** *Mosselpromin tupakkatyössä (Papirosnitsa ot Mosselproma, 1924)* ja apteekkarin apulaisena **Vsevolod Pudovkinin** ja **Nikolai Špikovskin** *Šakkikuumeessa (Šahmatnaja gorjatška, 1925)*. Ohjaajaksi Raizman päätti ryhtyä nähtyään **Chaplinin** elokuvan *Nainen Pariisissa (A Woman of Paris, 1923)* ja vakuututtuaan siitä, että elokuvalla on mahdollista kertoa tarinoita syvällisesti.

Jakov Protazanovin elokuvaan *Tyttö ja vanki/ 41. (Sorok pervyi, 1927)* apulaisohjaaja Raizman kiinnitti täydellisesti rooliin sopivan **Ada Voitsikin** (Lemminkäisen äiti sittemmin *Sampo*-yhteistuotannossa 1959) naispuoliseksi tarkka-ampujaksi. Punainen vahtisotilas muuttuu naiseksi ja

valkoinen vanki (**Ivan Koval-Samborski**) mieheksi, kun he haaksirikkoutuvat autiolle saarelle ja vallankumous jyllää jossain kaukana, mutta paluu ruotuun käy traagisen nopeasti.

Lentoon

Lentäjät (*Ljotšiki*, 1935) oli Raizmanin kolmas pitkä elokuva, optimismia huokuva täysosumasuoritus. Hienovireinen kolmiodraama kohoo upean kuvauksen, lämpimän huumorin ja ilmaisuvoimaisten näyttelijöiden siivin kevyesti maailman parhaiden lentoelokuvien joukkoon. Varsin amerikkalaista naistyyppiä edustaa sirpakka lentäjäoppilas Galja Bystrova (**Jevgenija Melnikova**). Näyttelijälegenda **Boris Štšukin** teki lentokoulun johtaja Rogatšovina ensimmäisen elokuvaroolinsa. Nuori Sjudžanna Ter, Raizmanin vaimo, nähdään kohtauksessa, jossa Ivan Koval-Samborskin esittämä Beljajev juoksee soittamaan, mutta puhelinkopin varannut viehättävä nainen hokee luuriin: ”Georges, te ette ymmärrä.” Kuukausi **Lentäjien** ensi-illan jälkeen Neuvostoliiton ylpeys, kirjapainolla varustettu maailman suurin lentokone Maksim Gorki rysähti maahan. Kirjailija **M. Gorki** kehui Raizmanin elokuvaa yhdeksi vuoden parhaista.

Vallankumousvuoteen 1917 sijoittuu eräänlainen Romeo ja Julia -tarina **Viimeinen yö** (*Poslednjaja notš*, 1936), josta alkoi yli 40 vuoden yhteistyö legendaarisen käsikirjoittajan **Jevgeni Gabrilovitšin** (1899–1993) kanssa. Raizman oli lukenut Gabrilovitšin kertomuksen ja soitti entiselle koulukaverilleen, joka muisti tytöistä tykkäävän kiharapäisen Raizmanin kitaroineen. He kirjoittivat yhdessä elokuvan, joka palkittiin Pariisin maailmannäyttelyssä. Gabrilovitš kertoo muistelmissaan jättäneensä siitä lähtien kaiken muun aina kun Raizman ehdotti uutta aihetta työn alle. Yhteistyö oli hankalaa, mutta lopputuloksena oli kaikkiaan kuusi ”sellaista elokuvaa, jotka tekevät hyvää sielulle”. Gabrilovitš teki pitkän ja vaikuttavan uran käsikirjoittajana. Opettaessaan tulevia kirjoittajia hän käski etsiä aiheita tavallisista, jokapäiväisistä asioista. Gabrilovitš tunsi venäläisen kirjallisuuden kuin omat taskunsa ja poimi sieltä suvereenisti tunnistettavia henkilöitä, tapahtumia ja kohtaloita omiin töihinsä.

Sota

Raizmanin naisten ehkä venäläisintä tyyppiä edustaa Gabrilovitšin kirjoittamassa **Mašenkassa** (1942) elämänsä roolin tehnyt **Valentina Karavajeva**, äärimmäisen herkkäilmeinen epävarmuuden ja toivon tulkitsija, jonka kirkasotsainen usko tulevaisuuteen lohdutti neuvostojoukkoja sodan keskellä. Sittenkin Karavajeva loukkaantui pahoin onnettomuudessa, eikä hänen kasvojaan saatu

entiselleen. Näyttelijä teki työkseen lähinnä ulkomaisten elokuvien jälkiäänityksiä, mutta kotioiloissa hän esitti kameralle lempiroolejaan mm. **Tšehovin** tuotannosta. Karavajevan kuoleman jälkeen ohjaaja **Georgi Paradžanov** kokosi löytyneistä filmeistä dokumentin ***Ja – tšaika! (Minä olen lokki!, 2000).***

Sodan aikana Raizman teki varmallalla otteella kaksi dokumenttia, jotka nähtiin meilläkin tuoreeltaan: ***Läpimurto Kannaksella (K voprosu o peremirii s Finljadijei, 1944)*** ja ***Berliinin viimeiset hetket (Berlin, 1945).*** Näissäkin huomion vie ihmisten ilmeiden ja toiminnan yksityiskohtainen kuvaaminen tapahtumien keskellä. Fiktio ***Moskovan taivas (Nebo Moskv, 1944),*** on sympaattinen pieni rakkaustarina: sotilaslentäjä lunastaa paikkansa komppaniassa ja saa vastarakkautta naislääkäriltä. Eläväinen sivuhenkilö on lentäjän tanakka, estottomasti kiljahteleva pikkusisko.

Stalin

Stalinin kauden elokuvatuotanto oli täysin johtajan itsensä hallinnassa, joten tekijöillä oli tasapainoilemista toivotunlaisten elokuvien tekemisessä. Stalinin kerrotaan katsoneen aikansa sodanjälkeistä neuvostoeloa paikkakunnalla toisensa perään esittelevää ***Juna kulkee itään -*** elokuvaa (***Pojezd idjot na vostok, 1947)***, nousseen ja tokaisseen: ”Taidan jäädä tällä asemalla pois”. Yhtenä syynä epäsuosioon on esitetty, että pääpari oli liian ”epävenäläinen”; ainakin suulas, hyväntuulinen Zinaida Sokolova (**Lidija Dranovskaja**) on sukua amerikkalaisten elokuvien naishahmoille, varsin samaan tapaan kuin ***Lentäjien*** Melnikova reilut kymmenen vuotta aikaisemmin.

Raizman passitettiin Latviaan, missä syntyi paikallisesta kansallisrunoilijasta kertova elokuva ***Rainis.*** Paluulippu Moskovaan oli **Semjon Babajevskin** romaaniin perustuva ***Kultaisen tähden ritari (Kavaler Zolotoi Zvezdy, 1950),*** joka edustaa kiillotetun kolhoosielokuvan huippua: sodasta palaava terhakka Semjon Tutarinov (**Sergei Bondartšuk**) ryhtyy toimiin kotikylän sähköistämiseksi ja tutustuu naiseen, josta lopulta tulee hänen sähkötekniikko-vaimonsa. Babajevski ei antanut arvoa lopputulokselle, mutta Stalinin palkintoja suorastaan sateli. Elokuvan epilogissa, jota muuten ei ole vielä Suomessa tuoreeltaan esitetyssä KAVI:n arkistokopiossa, on tutunkuuloinen repliikki: ”Olemmekohan jääneet pois väärällä asemalla?” (Kiitos huomioista **Petteri Kalliomäki** ja **Jarkko Silén.**)

Raizman valmisti kaksi seuraavaa elokuvaansa Jevgeni Gabrilovitšin kanssa. Molemmat on ikään kuin kasattu *Kultaisen tähden ritarin* aineksista, mutta ladattu melkoisella määrällä täydentävää materiaalia.

Stalin kuoli 5.3.1953. *Elämän oppitunti* (*Urok žizni*, 1955) alkaa samasta keväästä. Opiskelijat lukevat lopputentteihin, mutta ovat kuin huumautuneita vapauden tunteesta. Nimellä ”Vaimo” valmistunut käsikirjoitus kertoo öykkärimäisestä puoluepampusta, isojen rakennusprojektien päälliköstä Sergei Romashkosta (**Ivan Pereverzev**), joka hankkii vaimokseen viehättävän opiskelijatyttö Natalšan (**Valentina Kalinina**), mutta kohtelee tätä välinpitämättömästi, kuten kaikkia muitakin ihmisiä. Aikalaiskirjoittajien mukaan *Elämän oppitunnissa* käsiteltiin perhe-elämän ongelmia, mutta matkan päästä erottuu suorasukainen ja ajankohtaan nähden hätkähdyttävä henkilökultin kritiikki; Stalinin elämä ja teot paljastettiin vasta **Hruštšovin** puheessa 1956. Samalla tavoin kuin kaikki Neuvostoliiton koululaiset inhosivat Natalšan kohtaloa *Sodassa ja rauhassa*, katsojana on vaikea hyväksyä, että Nataša *Elämän oppitunnissa* tekee parhaan mahdollisen ratkaisun.

Kommunist

Raizmanin tavaramerkki oli taitava henkilöohjaus, jota hän myös opetti Moskovan Yleisliittolaisessa elokuvainstituutissa (VGIK) vuosina 1944–1964. Huikea esimerkki aloittelevien näyttelijöiden elämää suuremmista roolisuorituksista on vallankumouksen juhluvuonna 1957 valmistunut aatteellinen melodraama *Kommunist* (*Aamunkoitteessa*). Elokuva sai jo tekovaiheessa kritiikkiä nimestään, jota ei pidetty kovin myyväenä. *Kommunist* on järkäle elokuvaksi, sen päähenkilö Vasili Gubanov (nuorena tapaturmaisesti kuollut **Jevgeni Urbanski**) on järkäle mieheksi, ja sen merkitys Raizmanin uran kannalta oli järkälemäinen.

Sosialismin syntytarina kerrotaan legendana historian aamuhämäristä. Vanha järjestys on väistymässä uuden tieltä. Kertojaa ei näy, mutta hän on elokuvassa esiintyvän arkkikommunisti Gubanovin poika. Koko maan ensimmäistä sähkövoimalaa rakennetaan, ja Gubanovin ansiosta hanke lähtee etenemään. **Lenin** käski rakentaa voimalan, siispä hän antaa naulat sitä varten; täytyy vain mennä Kremliin ja pyytää. Yhtä lailla kuin kertojan isä Vasili nostetaan jalustalle kuvaamalla hänen kirjaimellisesti kaikkensa antavaa asennettaan yhteisen hyvän saavuttamiseksi, myös kertojan äiti Anjuta (**Sofja Pavlova**) kohoaa koettelemuksistaan tunteen palossaan ylivertaiseksi, maagiseksi hahmoksi, jonka luonteen lujuus yksin olisi tehnyt mahdolliseksi neuvostoyhteiskunnan kehittymisen. Rakastavaiset Vasili ja Anjuta ovat kuin elokuvallinen esitys **Vera Muhinan**

kolossaalisesta patsaasta Työläinen ja kolhoosinainen, joka pyörähtää ikimuistettavasti Mosfilmin tunnuksessa.

Rakkaudesta?

Vuonna 1961 valmistuneessa työssä *Jos se onkin rakkautta? (A jesli eto ljubov?)* italialaiset neorealismivaikutteet ovat alleviivatun selviä; pääosan **Žanna Prohorenko** voisi olla **Anna Magnanin** tytär, kaupasta ostetaan vermicelliä ja nauhapastaa. Kiovalaiseen uudisrakennuskompleksiin on muodostunut lähinnä naisten pyörittämä yhteisö, jossa nuorten viaton rakkaus ”paljastuu” ja Ksenjalle käy huonommin kuin Borikselle. Käsikirjoitus perustui uutiseen nuoresta tytöstä, joka päätyi samassa tilanteessa itsemurhaan. Elokuva herätti keskustelua, ja Raizman puolusti asemaansa taiteilijana, joka arvostaa yleisöään ja tekee elokuvia todellisista, ajankohtaisista aiheista. Elokvatoimittaja **Irina Šilova** on muistellut, kuinka järkyttyneitä aikalaiskatsojat olivat tunnistaessaan elokuvan sosialismin puristuksessa kehittyneet ihmistyypit.

Jälleen Gabrilovitšin kirjoittamassa elokuvassa *Sinun aikalaisesi (Tvoi sovremennik, 1967)* yllättävän moniulotteiset naishahmot pyrkivät vetelemään langoista taka-alalla. Päähenkilö, insinööri Vasili Gubanov on *Kommunist*-elokuvan Gubanovin poika, joka on tullut Moskovaan pysäyttämään valtavan kemiantehtaan rakentamisprosessin. Perustelut ovat painavat, mutta Gubanovin uran kannalta teko on uskalias. Osittain Moskovan kaduilla ja autenttisissa sisätiloissa kuvatussa elokuvassa on vahva ajan henki ja dokumentin tuntu. Gubanov yrittää ymmärtää aikuisen poikansa Mišan ratkaisuja ja selvittää omia päämääriään. Lopun asuntolassa ja tanssisalissa tapahtuvassa jaksossa nuori, säteilevä Zoja (**Nina Guljajeva**) pukeutuu uuteen itäsaksalaiseen leninkiinsä ja pukee sanoiksi siihen asti ilmassa häilyneet asiat: maailma muuttuu ja ihmiset ovat erilaisia kuin ennen, mutta on hienoa, jos sattuu löytämään jonkun rinnalleen ja uskaltaa toteuttaa unelmiaan. Rakkaus tai sen mahdollisuus on läsnä matkakumppani Nitotškinin koti-ikävässä vaimon ja tyttären luo, Gubanovin ja Mišan välillä, äidin takertumisessa Mišaan, Mišan suhteessa rakastettuunsa Katjaan ja tämän lapseen ja katseissa, joita naiset luovat Gubanoviin.

Sinun aikalaisesi odotti esityslupaa vuoden verran, mutta päästettiin lopulta levitykseen. 1960-luvun lopulta Raizman ja **Mihail Romm** johtivat Mosfilmin kolmatta tuotantoryhmää, ja Rommin kuoltua 1971 Raizman jatkoi tehtävässä pitkälle yli eläkeiän.

Ystävyysvierailu

Ystävyysvierailu (***Vizit vežlivosti***, 1972), oli suurtuotanto, joka sisälsi mm. kaksi matkaa sotalaivalla Napoliin, kuvauksia Italiassa ja loisteliaan Mosfilmin studioille toteutetun Pompeiji-lavastuksen. Tarina kertoo neuvostoupseerista (**Boris Gusakov**), joka vierailee osana laivan miehistöä Napolissa, kirjoittaa kokemuksistaan näytelmän ja tarjoaa sitä teatteriin. Näytelmän Lucian esikuva on upseerin Italiassa tapaama matkaopas (**Ljubov Albitskaja**). Näytelmä sijoittuu vuoden 79 Pompeijiin juuri ennen kohtalokasta, kaiken alleen haudannutta Vesuviuksen purkausta. Upseerin kuvittelemat tapahtumat kulkevat elokuvassa rinnakkain tosielämän kanssa.

Alla Demidova on provinssiteatterin homssuinen, keski-ikää lähentelevä näyttelijätär, joka upseerin mielestä ei voi mitenkään kyetä esittämään hänen luomaansa ihanaa naista. Teatterin ihme kuitenkin tapahtuu: näyttämöllä syntyy Lucia. Esityksen jälkeen taika on rauennut, ja tyytyväinen tuore näytelmäkirjailija saattaa näyttelijättären arkisesti linja-autolle. Loppu. !??!?

Ystävyysvierailu käsittelee muiden teemojen ohella jotain sellaista kuin kirjoittajan luoman kuvitteellisen henkilöahmon esittämistapahtumassa toteutunutta samankaltaisuutta ideaan nähden. Raizman on havainnut sen ihmeellisen elokuvassa ja näyttämöllä tapahtuvan muodonmuutoksen, kun tavallisesta näyttelijästä tulee esityksen tai kohtauksen ajaksi jotain suurempaa, kaiken työn ja toiveiden ilmentymä – kuin rakkauden kohde jalustalle nostettuna, mutta vielä enemmän: roolihenkilö. Ohjaaja voi rakastua roolihenkilöön, mutta todellisuudessa hän on antanut huijata itseään, koska roolia esittänyt näyttelijä ei ole oikeasti ehkä lainkaan sellainen kuin hahmo elokuvassa tai näyttämöllä.

Ystävyysvierailusta huokuu kylmä sota, kansojen välinen ystävyys ja sosialistisen ja kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän vastakkainasettelu. Yritys kuvata taideteoksen syntyä on kunnioitettava, ja 1970-luvun alun maailma nähtynä kunnollisen neuvostokansalaisen ihmettelevin silmin on virkistävän erilainen. Rakkautta sivutaan, mutta tosielämässä aie jää toteutumatta. Nuhteettoman upseerin märkä uni on hameen käskystä ylös nostava Lucia seisomassa Pompeijin orjakauppiaiden edessä.

Andrei Tarkovski totesi ***Peili***-elokuvansa saamasta kritiikistä **Risto Mäenpään** ja **Jaakko Pyhälän** haastattelussa (*Filmihullu* 8/1976) seuraavaa: ”... muun muassa Juli Raizman oli sitä mieltä, että minä olen kriisitilassa, että kollegojeni on minua autettava. Minun käy kovin sääliksi Raizmania, kaksi hänen viimeksi tekemäänsä filmiä ovat sellaisia, ettei niitä voi edes auttaa... tämä on aivan uskomatonta, en ymmärrä, että mies, joka tekee sellaisia elokuvia, voi puhua tällä tavalla.” Sellaiset elokuvat ovat ***Sinun aikalaisesi*** ja ***Ystävyysvierailu***.

Kirjoittamisesta

Ystävyyssvierailun käsikirjoittaja **Anatoli Grebnev** (joka ei ole sama henkilö kuin Kosmos-Filmin johtaja 1960-luvulla) esittää muistelmissaan Raizmanin lahjakkaana, mihin tahansa kykenevänä ääliönä, jonka näkemykset maailmanpolitiikasta olivat täysin valtiovallan johdattelemia, joka oli kiinnostunut oman työnsä lisäksi lähinnä jalkapallosta ja jonka kirjoittamat tekstit olivat niin täynnä kirjoitusvirheitä, että oli vaikea uskoa hänen opiskelleen yliopistossa yhtään mitään.

Grebnev kertoo, mikä oli Raizmanin käsitys käsikirjoittajan työstä; tähän viittaa myös muistelmateoksen nimi *Zapiski poslednego stsenarista, Viimeisen käsikirjoittajan muistiinpanoja*. Raizman pohdiskeli ääneen mahdollisia kohtauksia ja improvisoi dialogia henkilöiden välille. Käsikirjoittaja teki muistiinpanoja ja kirjoitti sitten ehdotuksen kohtauksesta. Raizman luki ehdotuksen ja teki korjauksia, minkä jälkeen kohtaus oli puhtaaksi kirjoittamista vaille valmis. Käsikirjoituksen Raizman osasi kuvauksissa ulkoa, ja näyttelijöiden oli opeteltava esittämään teksti kuten se oli ajateltu, äänenpainoineen kaikkineen.

Grebnev puhtaaksikirjoitti Raizmanille myös elokuvat *Yksityiselämä (Tšastnaja žizn, 1982)* ja *Toiveiden aika (Vremja želani, 1984)*. *Kummallisen naisen (Strannaja ženštšina, 1977)* työryhmästä Grebnev jättäytyi pois, ja sen teki viimeisenä yhteisenä projektinaan Raizmanin kanssa Jevgeni Gabrilovitš.

Kummallinen nainen

Raizman kävi Suomessa joulukuussa 1978 Suomen elokuva-arkiston vieraana, ja hänen tuotantoaan esitettiin elokuvateatteri Joukolassa ja Neuvostoliiton tiede- ja kulttuurikeskuksessa. Ohjaaja kertoi lehtihaastatteluissa, että hänen avioerotilanteesta alkava uusi elokuvansa *Kummallinen nainen* otettiin juuri Neuvostoliitossa vastaan ristiriitaisesti. Raizmanin mielestä oli kuitenkin tärkeää puuttua siihen, miten miehen ja naisen tasa-arvoistuksessa käsitys oikeasta, aidosta rakkaudesta ja arvostuksesta on jotenkin kadonnut. KAVI:n varastosta ko. elokuvaa löytyy tekstittämättömänä yksi kokonainen ja yksi yhtä osaa vajaa kopio, joita ei ole esitetty Suomessa julkisesti.

Pääosassa Jevgenija Mihailovnana on **Irina Kuptšenko**, joka ei teatterissa niin sanotusti osannut antaa tilaa toisille; elokuvissa hän on täysin paikallaan. Jevgenija hyppää pois aivan siedettävästä, vaikkakin väljähtyneestä ja anopin pösmäroimästä avioliitostaan kesken Itä-Berliinin matkan, hylkää moskovalaisen rakastajansa ja lähtee takaisin pieneen kotikaupunkiinsa miettimään, mitä oikein haluaa elämältä. Kuptšenko uskaltaa välittää ahdistuksen ja ristiriidan, lähes hajoamisen ja

jonkinlaisen tasapainon saavuttamisen, mikä olisi vähäpätöisemmälle näyttelijälle ylivoimainen tehtävä.

Kirjallisuudesta mukaan on ujutettu Anna Karenina -teema: Jevgenija joutuu jättämään teini-ikäisen poikansa miehen ja anopin huostaan. (Poikaa esittää tuleva ohjaaja **Valeri Todorovski**.) Rakastajaa esittää näyttelijä Kuptšenkon mies **Vasili Lanovoi**, **Aleksandr Zarhin** *Anna Kareninan* (1968) vaikuttava Vronski. Hyvästijättö rautatieasemalla hyvästelee samalla myös **Tolstoin** menneen talven horinat: junalla pääsee pois, kuin **Abram Roomin** *Sänky ja sohva* -klassikon (*Tretja Meštšanskaja*, 1927) nainen pakoon kahta miestä; ei ole mitään syytä heittäytyä junan alle, tästä alkaa uusi elämä. Rautatieasemalta alkaa myös elokuvan uusi tarina nuoresta Jura Agapovista (**Oleg Vavilov**), joka haluaa Jevgenijan ja seuraa tätä vaikka maailman ääriin.

Raizmanin ja Gabrilovitšin alkuperäinen idea oli tehdä vanhan, siis noin 50-vuotiaan naisen tarina, jossa ei olisi enää mahdollisuutta uuteen alkuun. Aiheesta sai kuitenkin enemmän irti nuorentamalla henkilöitä: Jevgenija on 33-vuotias, Jura seitsemän vuotta nuorempi. Ikäeroa kauhistellaan. Entinen rouva **Putin**, lähes 60, meni juuri naimisiin itseään 20 vuotta nuoremman miehen kanssa, joten ajat ovat ilmeisesti muuttuneet. Naisen eläkeikä on Venäjällä edelleen 55.

Testamentti

Raizmanin 80 ikävuoden kieppeillä valmistuneet viimeiset työt ovat mestarin kädestä. Kansainväliseksi menestykseksi Venetsian filmijuhlilla ja Oscar-ehdokkaaksikin nostetussa *Yksityiselämässä* (*Tšastnaja žizn*, 1982) mieleenpainuvia henkilöitä ovat yrmeän päähenkilön Abrikosovin (**Mihail Uljanov**) vaimo, anoppi, tytär, sihteeri ja pojan tyttöystävä, jotka kaikki osaltaan yrittävät saada ryhtiä eläkkeelle sysätyn miehen elämään. Poliittista järjestelmää ruotivaa elokuvaa, pääosassa arvostettu puolueen jäsen, pidettiin uhkarohkeana, kunnes kansainvälisen menestyksen myötä *Yksityiselämälle* annettiin arvoa myös kotimaassa.

Päivittäisen elämän havainnoinnissa liki ylittämätön on *Toiveiden aika* (*Vremja želani*, 1984). Nimen voisi suomentaa myös Haluamisen/ Valitsemisen/ Valintojen/ Toivotusten aika. Tarina elämän kovettamasta sankarittaresta Svetlana Vasiljevnasta (**Vera Alentova**), hänen arkipäivän pyöryksestään luhistuvassa sosialismissa ja epäonnisesta kypsän iän avioliitostaan herra Lobanovin (**Anatoli Papanov**) kanssa lasketaan täysin näyttelijöiden varaan, ja Raizmanin ihme tapahtuu jälleen kerran: olo on kuin karpäsenä katossa, todistamassa intiimejä ja kiusallisiakin hetkiä ihmisten välillä. Alentova esitti täysin vastakkaista roolia koko Neuvostoliiton rakastamassa,

Oscar-palkitussa **Vladimir Menšov**in elokuvassa *Moskova ei usko kyyneliin* (*Moskva slezam ne verit*, 1979), ja *Toiveiden ajan* häikäilemätön bisnesnainen hämmensi katsojia.

Raizman itse laski kolme tekemäänsä elokuvaa trilogiaksi: Neuvostoliiton ja Vasili Gubanovin tarina alkaa elokuvassa *Kommunist*, jatkuu sosialismin välitilinpäätöksessä *Sinun aikalaisesi* ja päättyy viimeisessä elokuvassa *Toiveiden aika*, systeemin hajoamisen partaalla, pääosassa sen alkuperäisen kommunistin pojantytär, joka kyllä pärjää, mutta ei kehtaa edes sanoa nimeään kun sitä kysytään.

Raizman sai eläessään kaikki mahdolliset ansioituneen neuvostotaiteilijan palkinnot ja kunniamerkit, ja vuonna 1987 hänelle myönnettiin historian ensimmäinen Venäjän elokuvataiteen akatemian Nika-kunniapalkinto elämäntyöstä.

Taiteilijan syntymän satavuotispäivää vuonna 2003 elokuvakeskus Kinotsentr juhlisti järjestämällä laajahkon retrospektiivin; Gosfilmofond sen sijaan näytti yhden elokuvan, *Kultaisen tähden ritarin*, jota ei voida pitää avaimena Raizmanin tuotantoon, ei liioin hänen omimpana, tärkeimpänä tai onnistuneimpana työnään. Raizmanin ohjauksia nähtiin Sveitsin Locarnossa (2000) ja Pariisin Pompidou-keskuksessa (2002–2003) **Bernard Eisenschitzin** ja **Naum Kleimanin** kokoamassa sarjassa ”Neuvostoelokuvan toinen historia” (1926–1968). KAVI esitti Raizmanilta kymmenen elokuvan valikoiman Orionissa joulukuussa 2015. Jotain Raizmanin jälleen kotimaassakin nousevasta arvostuksesta kertoo, että lähes koko hänen tuotantonsa on VGIKin suosituslistalla.